

Palkataan nuorekas ja edustava

Työelämässä jyräävä nuorekkuuden kiima saa ihmiset kokemaan ulkonäköpaineita. Miehen tulisi olla komea ja sporttinen, naisen hoikka ja kaunis. Ylipainoisia ylenkatsotaan.

TIINA TORPPA TEKSTI

Peittääkö ylipaino ansioluetteloni. Sitä miettii **Elina**, 54, mennessään työhaastatteluun. Hän saa työpaikan. Kaikki keski-ikäisten tarinat työelämästä eivät pääty yhtä onnellisesti. Toki siihen on muitakin syitä kuin ulkonäkö. Silti esteettisyyttä pidetään yhä enemmän arvossa, ja samalla ulkonäköpaine kietoutuu ikäsyrrintään.

Ulkonäkö on sekava aihe. Se voi tarkoittaa ihmisen kokoa, kauneutta, pukeutumistyyliä, olemusta, jopa esiintymistaitoja.

Tutkija **Jaana Parviaisen** mukaan puhuminen pelkämästä ulkonäöstä johtaa harhaan: kyse on työntekijää koskevien uusien kompetenssivaatimusten tunnistamisesta. Tutkijakielen voisi kääntää niin, että uusi uljas työelämä vaatii työntekijältään pätevän ulkonäön.

Ulkonäkövaatimukset pursuavat ristiriitoja. Pitää näyttää nuorekkaalta, mutta ei saa matkia nuorisoa. Sehän olisi mautonta. Ulkoasun pitää olla huoliteltu ja samaan aikaan rennon huoleton.

Rentous on kuitenkin näennäistä: monet ovat merkki- ja tyylietoisia, tarkkoja siitä, että oikeanmerkkinen kello tai käsilaukku näkyy.

Työelämän ulkonäköpaineet eivät rajoitu liike-elämään. **Marjo Kamila** tutki opettajien pukeutumista ja löysi statuspukeutujan, joka arvostaa merkivaatteita. Opettaja tiedustelee toiselta opelta, onko jakku Sandin, ja saman merkin ystävät löytävät toisensa opettajanhuoneesta. Statuspukeutujan ohella tutkija Kamila löysi opettajista mustiin pukeutujat siilitukkaiset ja tavanomaiset eli maripaitaiset opettajat.

Etsitään sporttista miestä

Vuosirenkaat vyötäröllä. Ohenevat hiukset. Roikkuvat silmäluomet.

Harvoin miehet puhuvat keskenään rypyistään ja ulkonäöstään, mutta jotkut keskustelevat ikäsyrrinnästä.

Antti, 56, menetti johtajan työnsä. Hän keskustelee kohtalotovereiden kanssa työmarkkinoiden kiimasta nuorekkuutta kohtaan. Antti sanoo, että työtä vaille jääneenä itsetunto valahtaa aika alas. Silloin ajattelee vanhenemista ja ulkonäköäkin.

Moni mies tunnistaa nuorekkuuden ja sporttisuuden paineen työelämän ihanteissa.

Toisen polven perheyrittäjä, **Sami**, 51, sanoo, etteivät hänen isänsä ikäluokan miehet pitäneet liikuntaa yhtä tärkeänä kuin nyky mies. Nykyään miehet puhuvat siitä, mitä on urheiltu ja mitailevat tekemisistään. Sami jakaa ikäisensä juoksijoihin ja ryhmäliikkujiin. Juoksijat osallistuvat erikoisiinkin kisoihin, kuten viinimaratonin Ranskassa. Hurjimmat ultrajuoksevat.

Plastiikkakirurgi **Stephan Dietz** sanoo, että miehet pysyvät kehoiltaan nuorekkaina, mutta vuosien kova treeni kuihduttaa ikääntyvän miehen kasvoja. Dietz on huomannut, että uskottavuus ja energisyys kasvojen ulkonäössä ovat miehelle tärkeitä työelämässä.

”Miehet arvostavat siistiä kaulaa ja vahvaa leukalinjaa, joka lisää uskottavuutta. Olen viime aikoina useasti poistanut kasvojen heltoja ja pusseja, korjannut miesten laskeutunutta tai vellostunutta kaulaa sekä korjannut leuan linjaa”, hän kertoo.

Miesten määrä plastiikkakirurgin vastaanotolla on kasvanut, vaikkei Dietzin palveluvalikoimassa ole hiusten-siirtoja, jotka peittävät kaljun joksikin aikaa.

Plastiikkakirurgi: ”Miehet arvostavat siistiä kaulaa ja vahvaa leukalinjaa, joka lisää uskottavuutta.”

”Tennareita käyttävät 60-vuotiaatkin. Elämäntavan mukainen tyyli pysyy, vaikka ikää tulee. Tämä ei tarkoita, etteikö ihmisillä olisi ulkonäköpaineita.”
Mies, it-alan yrittäjä, 54

”Pomo on innokas liikuntamies. Hän laittaa karhunkierroksia ja maratoneja tapahtumiksi, joihin voimme ilmoittautua. Jos haluaa edistää uraansa, kokee varmasti paineita mennä pomon tapahtumiin ja tempauksiin. Ne näkyvät aina ensimmäisellä sivulla, kun pomo aloittaa palaverin.”
Mies, kiinteistönhuoltaja, 58

”Työtiimini jäsenet ovat ympäri maailmaa, mikä tarkoittaa yhteydenpitoa puhelimitse ja sähköpostitse. En laittaudu työpaikalle. Laitan vain ripsiväriä ja vedän tukan ponnarille. Jos minulla on kuvayhteyttä vaativa conference call, siirrän oman koneeni etäälle.”
Nainen, koordinaattori, 45

Kyse on itsetunnosta. Myös kaunis tai komea voi kokea painetta, jopa ahdistusta.

Miehet teettävät kasvojenkohouksia, leikkauttavat silmäpusseja ja pienentävät rintojaan. Erään ulkomaisen tutkimuksen mukaan mies pyrkii plastiikkakirurgian avulla ylläpitämään taloudellisen asemansa ja sosiaalisen statuksensa.

Veitsi ja ruisku puolisalaa

Keski-ikäinen nainen menee puolisalaa plastiikkakirurgille pitääkseen asemansa työelämässä. Hänen tarinansa on sama kuin monella muulla: naisen tehtäviä työpaikalla on siirretty uusille, nuorille tulokkaille.

”Nuorekkaan näköisen on helppoa sanoa, ettei ulkonäkö merkitse mitään. Minusta on epäoikeudenmukaista tuomita ihminen, joka haluaa korjata ulkonäköään. Ikääntymisen tuomat muutokset ovat yksilöllisiä. Työssä käyvä 55-vuotias saattaa näyttää ikäistään jopa kymmenen vuotta vanhemmalta tai päinvastoin. Kasvojenkohotus tekee ensin mainitun ikäisensä näköiseksi ja se saattaa merkitä hänelle henkisesti paljon”, Dietz sanoo.

Hoitaminen maksaa rahaa ja aikaa. Kirurgista toimenpidettä seuraa yhden tai useamman viikon sairausloma, jota Kela ei korvaa. Moni uhraa vuosilomansa toipumiseen.

Uhrauksista huolimatta leikkaukset ja kasvojen täyteaineet eivät päädy aiheeksi työpaikan kahvipöytäkeskusteluihin.

Tutkija **Taina Kinnunen** arvelee kirjassaan *Lihaan leikattu kauneus*, että häpeän vuoksi ihmiset vaikenavat kirurgisten toimenpiteiden epäonnistumisista tai ikävistä jälkiseurauksista.

Nuorekkuuden vaatimus

Kauneus ei riitä, vaan nykyään pitää olla nuori ja kaunis. Näin sanoo tutkija Kinnusen haastattelema, rasvaimussa käynyt viisikymppinen lääkärinainen.

Jokin arvo nuorekkuudella on. Onhan tapana pitää kohteliaisuutena, kun joku näyttää ikäistään nuoremmalta.

Nuoruuden palvonasta huolimatta moni 50-vuotias tai vanhempi on sitä mieltä, että nykyisessä työpaikassa oma ulkonäkö on sivuseikka.

Mainosalaa leimaa nuoruus. Kuuttakymmentä lähestyvä mainosmies ei silti tunnista itsessään ulkonäköpainetta. Hän on itsekin kuin mainoksesta, hoidettu harmaharta parta, tyylikäs puku ja hoikka, nuorekas, olemus.

Psykologi **Riikka Toivasen** mukaan ulkonäköpainet eivät liity siihen, miltä ihminen todellisuudessa näyttää. Huipukaunis tai hurmaavan komea voi kokea painetta, jopa ahdistusta. Kyse on pikemminkin itsetunnosta, tasapainosta, omasta kuvasta tai jostain muusta.

Joskus elämäntilanne synnyttää painetta. Muutos työpaikalla tai työnhaku voi herättää ulkonäköpainet. Tietotekniikka-alan yrityksessä työskentelevä **Eija**, 54, sanoo, että jatkuvat irtisanomiset ja ulkoistamiset pitävät kaikenikäiset valppaina. Hän ei koe ulkonäköpainetta työssään, mutta autta armias, jos pitäisi lähteä työnhakuun!

Ihannekuva työnhakijasta

Eräs rekrytointikonsultti ei ymmärrä, miksi media hokee ikäsyrjintää. Hän näkee, että työnantajat palkkaavat jatkuvasti yli 50-vuotiaita, jopa yli 60-vuotiaita. Osaaminen ratkaisee. Ikä ja ulkonäkö ovat sivuseikkoja.

Tampereen yliopistossa meneillään oleva tutkimus tuo esiin työhaun toisenlaista todellisuutta. Tutkija **Taina Kinnunen** kertoo, että ihmisen ulkonä-

Nuori nainen saattaa jopa hyötyä ylipainosta. Hän ei ole uhka. Keski-ikässä kilot haittaavat.

Järjettömiä faktoja:

Pitkät miehet pääsevät johtajiksi, ja edullinen ulkomuoto on miehelle hyödyksi työelämässä. Naisellakin kauneus on etu uralla, mutta nainen ei saa olla liian kaunis, sillä se kääntyy haitaksi työuralle.

kö, ikä ja olemus erottuvat työpaikan saamisen syinä, kun tutkijat haastattelivat rekrytointikonsultteja nimettöminä.

Rekrytointikonsultit sanovat osavansa tulkita asiakkaansa toiveita. Osa toiveista on lainvastaisia: halutaan palkata nuori. Kukaan ei jää kiinni laittomuudesta. Toimeksiantaja voi syyttää rekrytointifirmaa. Se taas voi vedota siihen, että asiakas lopulta päättää. Syryntä jää piiloon.

Minkä näköinen pääsee töihin? Kinnunen sanoo, että edullisen ulkonäön lisäksi vaatimukset liittyvät käytökseen ja olemukseen. Rekrytointikonsultit sanovat tietävänsä jo, kun ihminen kävelee huoneeseen, onko hän sopiva.

”60-vuotias harvoin vastaa kuvaa halutusta työntekijästä”, Kinnunen sanoo.

Sopiva on nuorekas, positiivinen ja hoikka. Ikääntymisen merkit eivät mahdu kuvaan. Myös työnantajan markkinoinnissaan käyttämät valokuvat luovat kuvaa sopivasta.

Kinnunen vertaa ikää esteenä etniseen taustaan: rekrytointikonsultit poimivat varman päälle eli valikoivat suomalaisia ja välttelevät vanhempia hakijoita.

Ylipainoisia ylenkatsotaan

Helena sanoo, että parikymppisenä hän hyötyi ylipainoisuudestaan. Keski-ikäiset naiset suhtautuivat häneen hyväk-

syvästi. Nyt kun **Helena** itse on keski-ikäinen, ei ylipainosta saa pisteitä.

Eero ei esimiehenä palkannut ylipainoista naista sihteeriksi, edes nuorta. Hän epäili, ettei lihava suoriudu tehtävistään. Kinnunen haastatteli tutkimuksessaan **Eeroa**.

On hämmentävää, kuinka raa’asti lihavuus leimaa ihmisen.

Entä jos ylipainoa on todella paljon? **Anni** painaa 138 kiloa. Hän on kirjailija **Pekka Hiltusen** päähenkilö teoksessa **Iso**. Fiksu, koulutettu **Anni** on vaarassa syrjäytyä työelämässä. Ainut syy on hänen iso kokonsa.

Ulkonäkösyryntään on vaikeaa puuttua. Kiusaamistapauksissa ylipaino tai ulkonäkö voi olla osa vyyhtiä, mutta sitä on vaikeaa todistaa. Ulkonäköpaineen liittolainen, häpeä, hiljentää.

Muokkaamisen rajat

Nykyään kaikki tuunaavat ulkonäköään. Luomuihmiset elivät sukupolven parin takana. Länsimaisessa elämäntavassa jokainen miettii, mihin rajaan asti muokata ulkonäköään.

Ihminen perustelee, ettei tunne itseään peilikuvansa ikäiseksi tai on tottunut valkeisiin hampaisiin.

Osa julistautuu esteetikoiksi: kaikki

Järjettömiä faktoja:

Tutkimusten mukaan miehillä 10–11 kiloa ylipainoa lihottaa vuosipalkkaa noin 6000 eurolla. Naisen ylipaino sen sijaan ei lisää palkkaa: keski- tai ylipainoiset naiset ansaitsevat liki 11 000 euroa vähemmän vuodessa kuin hoikat naiset.

kaunis on tärkeää, ulkonäkökin, oma ja muiden. Esteetikko hokee, ettei siinä ole mitään pahaa. Ei olekaan, mutta oma asenne on hyvä tunnistaa – jos vaikka esimiehenä valitsee muita töihin.

Monet sanovat, että ihmisen pitää olla sinut itsensä kanssa. Kenties pitää olla sinut sen kanssa, mitä on valmis maksamaan hyvästä ulkonäöstä. Työnantaja, joka palkkaa vähemmän pätevän, mutta kivannäköisen, rikkoo lakia – eikä saa parasta hakijaa. Se on kova hinta.

Ulkonäkösyryjä vai salliva

Työelämä on vähän kuin parisuhde: kun yhteiselo sujuu, ulkonäköä ei juuri mieti, saati parjaa, edes ajatuksissaan.

Graafikko **Leena**, 58, koki erään asiakkaansa kohtelevan häntä epäoikeudenmukaisesti. Hoikka **Leena** käveli käytävää asiakkaansa jäljessä ja lohdutautui sillä, ettei hänellä sentään ole niin leveä takapuoli kuin naisasiakkaallaan.

Kuinka työongelma tuo mieleen toisen takamuksen? Vastaukseksi tuskin riittää se, että ihminen, tai jo eläin, vertailee itseään toisiin tai arvostaa kauneutta.

Niin tutkija Kinnunen kuin plastiikkakirurgi **Dietz** näkevät merkkejä siitä, että peli työelämässä kovenee ja samalla ulkonäköpainet lisääntyvät.

Suhtautumisessa ulkonäköön on lopulta kyse ihmisarvosta ja inhimillisyydestä, itseä ja muita kohtaan. Asiantuntijana työskentelevä **Sari**, 55, sanoo:

”Tiedän, että minusta saisi mukiinmenevän näköisen naisen painonpudotuksella ja uudella kampauksella, mutta se ei ole tärkeää. Niin kauan kuin saan pysyä elinvoimaisena ja aktiivisena, olen tyytyväinen. Se varmaankin heijastuu vanheneviini kasvoihini ja kroppaani.”

LÄHTEITÄ: PEKKA HILTUNEN: ISO (WSOY 2013), TAINA KINNUNEN: LIHAAN LEIKATTU KAUNEUS (GAUDEAMUS 2008), SUOMALAISTEN FYYSINEN AKTIIVISUUS JA KUNTO, OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ 2010, TYÖELÄMÄN TUTKIMUSPÄIVÄT 2011.

Työnantaja, joka palkkaa vähemmän pätevän, mutta kivannäköisen, rikkoo lakia. Eikä saa parasta työntekijää.

”Jos joutuisin hakemaan uutta työpaikkaa, jännittäisin haastattelua siksikin, etten tunne enää olevani niin sanotusti edustavimmillani. Toisaalta ammattitaito ja pitkät työelämäkokemukset ovat puolellani.”
Nainen, tiiminvetäjä, 51

”Olen nähnyt, kuinka naiset etenkin julkisella sektorilla voivat pukeutua rennosti, jopa huolimattomasti, kun heidän asemansa työssään on tarpeeksi vahva.”
Mies, juristi, 64

”Työhöni kuuluu esiintymistä. Iän karttuessa huolehdin entistä tarkemmin siitä, että olen huoliteltu ja pukeutunut laadukkaisiin vaatteisiin ja harkitun erottuvasti. Vahdin myös painoani työhön liittyvistä syistä.”
Nainen, kouluttaja, 55